

KOVÁCS SÁNDOR

„VÉGVÁRIAK” – OTTHON¹

*„Akkor ezt mondtam az előkelőknek, az előljáróknak és a nép többi részének: A munka sok, és nagy területen folyik, és mi a várfalon elszéledve, messze vagyunk egymástól. Ezért bárhol vagytok, ha a kürt hangját halljátok, gyűljetek ide hozzánk.”
(Neh 4,13–14a)*

Ünneplő gyülekezet, kedves Testvéreim.

„Hazaérkezém Karácsonfalvára. (...) Ezen falu (...) egy a legregényesebbek közül, nemcsak e vidéken, de egész Erdélyben is. Szemben nyugatról előttünk lévő meredek kőszikla, melynek tetejéről az ide ösvényen érkező utas csak két lépésével egyszerre hirtelen és meglepőleg tekinthet be nappal a sok cserepes házakkal, két gyönyörű dombon épült szép templomával ékes, estve pedig sok ablakokból látszó gyertyákkal búbájosan világító mély falura: a kőszikla alatt folyó Homoród vize, mely malmokat hajt sebes és mindenkori bő folyamával, a falu felett keletről levő magas lapos térség, mely alatt a falunak legszebb utcája vonul el. Egy szépen látszó erdő közül lejövő patak völgy, melyen a falunak egy más utcája csaknem az erdőig nyúlik fel, ezek mellett sós-kutas jó határa, jó marha legelője, szép forrásai, fája, mesze, rétei, bizonyára méltóvá tették e falut arra, hogy nemcsak régen, de az új időben is e helységnek legfigyelemreméltóbb központja legyen.”

1846-ban írta Jánosfalvi Sándor István helybéli tudós unitárius pap a felolvasott sorokat. Mennyi minden történt az elmúlt százhatvan esztendőben, mekkorát változott a világ, és mekkorát változott Homoródkarácsonfalva, és íme, minden változás mellett állnak szép cserepes házai, áll a Sionon épült gyönyörű, és a gyülekezet énekétől hangos tele temploma. Akik előttünk jártak, emléküikkel, példájukkal ma is utat mutatnak. Jánosfalvi Sándor István sorai százhatvan év távlatából szóltak hozzánk, s ahogy belépünk a toronyalatti kapun, tekintetünk megpihen a kőajtón olvasható évszámon 1496. Múltat idézni és jövőt

¹ A beszéd 2006. július 23-án hangzott el a homoródkarácsonfalvi falualálkozó keretében tartott istentiszteleten.

építeni gyűltünk egybe; a Szentírásból minden vasárnap a múlt szól hozzánk, de nem valamiféle poros, elavult, szű és moly ette múlt ez, hanem tette, cselekvésre serkentő, jelenünket és jövőnket alakító erő.

Mai ünnepi beszédem alapgondoltát is egy 2500 éves történet képezi. Akik egy kicsit is ismerik a Szentírást, tudják, hogy a zsidó nép életében Jézus születése előtt a 6. században hatalmas változás történt. Egy új világbirodalom, Babilon volt felemelkedőben, mely hatalmas katonai erejével meghódította a Földközi-tengertől a Perzsa-öbölhöz terjedő területet. Az újbabiloni uralkodó egymás után hódoltatta meg az addig nagy és erős birodalmakat. Hatalma alá tartozott Fönícia, Mezopotámia és Egyiptom egy része is, és ha a nagyok behódoltak, mit tehetett egy olyan kicsi államocská, mint Palesztina. A nagypolitika eldöntötte sorsát, hiába voltak hős védői, hiába volt a szövetségesek ígérete, Nabukodonozor hadai nem ismertek kegyelmet. Júdea elveszett; zsidó lakosságát rabszíjra fűzve vitték fogságba. Milyen keservesen szép a 137. zsoltár: „Amikor Babilon folyói mellett laktunk, sírtunk, ha a Sionra gondoltunk. Az ott levő fűzfákra akasztottuk hárfáinkat. Mert akik elhurcoltak minket, énekszót követeltek tőlünk, és akik sanyargattak, örömeinket: Énekeljete nekünk a Sion-énekekből! Hogyan énekelhetnénk éneket az Úrról idegen földön? Ha megfeledekzem rólad, Jeruzsálem, bénuljon meg a jobb kezem! Nyelvem ragadjon ínyemhez, ha nem emlékezem rád, ha nem Jeruzsálemet tartom legfőbb örömömnek!” A Babilonba hurcolt zsidók nem csak politikai függetlenségüket veszítették el, hanem szabadságukat is, és ami talán a legfájdalmasabban érintette őket, meg kellett érniük a jeruzsálemi templom kirabolását és elpusztítását. Se haza, se templom, se szabadság; több ezer kilométerre ősi lakhelyüktől, idegen földön, idegen nyelvű, bálványimádó nép között kellett jövőt építeni. Izrael történetének ez a legdrámáibb, ugyanakkor legtermékenyebb időszaka, hiszen a zsidók a fogságban tanulták meg tisztelni az Istent. Féltve, aggódva őrizték múltjukat, de a jövőre készültek, és reménységgel tekintettek Istenükre. És hetven év múlva fordult a politika kereke, újabb világbirodalom, a perzsa született, mely legyőzte a Babilonit és egy kurta negyedszázadig uralta a világot. A hatalmas perzsa király, Cirusz megengedte a zsidóknak, hogy hazatérjenek szülőföldjükre, hogy újra kezdjék az életet, és azt is megengedte, hogy újjá építsék Jeruzsálemet. A száműzöttek egy része hazatért, de nagyon sokan Babilonba maradtak, mert már megtelepedtek az idegenben, és már felnőtt az a nemzedék, aki csak hírből ismerte Jeruzsálemet, akiknek Palesztina idegen ország volt. Akik hazamentek, szembesültek az otthon maradtakkal, azokkal, akiket nem hurcoltak el, de akik már úgy tekintettek egykori testvéreikre, mint jövevényekre, és elkezdődtek a veszekedések, a

pereskedések az arra való hivatkozás, hogy kit mi illet, magyarán belső feszültség és széthúzás emésztette a közösséget.

A régmúltról szól a bibliai történet, Testvéreim, mégis úgy érzem, hogy rólunk és hozzánk szól. Hiszen ez a falu, ez a közösség is megélte mindazt, amit egykor a választott nép megért. Pörgessük csak vissza az idő orsóját, és emlékezünk arra, mit jelentett az első világháború és annak végzetes kimenetele. Nem volt elég a rettenetes vérvesztés, az özvegyek és árvák könnye, 1918-ban babiloni fogság köszöntött Erdélyre, idegen nép, idegen istentisztelet, idegen uralom szakadt egyik napról a másikra nagyapáink nyakába. Erdélyi magyar közösségeink babiloni fogsága az agrárreformnak keresztelt rablással kezdődött, majd folytatódott a névelemzések megalázó kínjával, és tetőzött az idegenből idehozott kiskirályok hatalmaskodásával. De állt Sion, és állt a faluban két templom, ahol magyarul imádkoztak a szabadulásért, mely 22 esztendő után beköszöntött Homoródkarácsonfalvára is. Sokan emlékeznek még a szabadulás napjára és arra az öröme, arra a lázas építkezésre, amely ekkor kezdődött, de fellélegezni is alig volt idő, mert az újabb hatalom ismét rátelepedett életükre, és amit nem vitt el az agrárreform, azt elvitte a szövetkezetesítésnek keresztelt újabb gátlástalan rablás. A babiloni király, Nabukodonozor elhajtatta a zsidókat, az erdélyi faluközösségek szétverése messze felülmúlta a babiloni uralkodó zsarnokoskodását, és olyan igát vetett itthon maradók és elvándorlók nyakába, melyet alig-alig lehetett elhordozni. Miként egykor Palesztinában, úgy ürültek ki a falvak Erdélyben, itthon maradtaknak és elvándorlóknak egyaránt keserű sors jutott. Talán-talán még reménykedni is elfelejtettünk, őriztük azt a keveset, mi megmaradt, ahogy lehet. A faluban állt a két templom, de a biztonságot, a megmaradást, a megélhetést jelentő várfalat, az erdőt, a sós-kutas jó határt, a jó marhalegelőt, a szép forrásokat Babilon birtokolta. De újból fordult a történelem kereke, és immár lassan húsz esztendeje ránk köszöntött a szabadság. Miként egykor a zsidók, lassan megindult az elcsángáltak hazatérése; volt, aki hazajött és volt, aki önként választott száműzetési helyén maradt. És jöttek a feszültségek és ezzel együtt a bizalmatlankodás.

A fogságból hazatért zsidó közösséget a széthullás veszélye fenyegette. A jobb élet reményében hazatértek keserűen kellett tapasztalják, hogy a dávidi monarchia nem éledt újra, és az, amiről a próféták jövendöltek, nem teljesedett be. Apró cselszövések, személyes érdekek osztották meg közösségüket. A templomot még valahogy felépítették, de a várfalakat már nem tudták megerősíteni, pedig nyakukon volt az ellenség. Tudták nagyon jól, hogy valahol imádkozni kell, de azt is tudták, hogy csak imádsággal nem lehet az ellenség ellen várfalat építeni. Ekkor érkezett közéjük Babilonból, Nehémiás, a király pohárnoka, kinek

tisztsége ma a miniszteri rangnak felelne meg. Nehémiás megszólította hittestvéreit, nem csak az előkelőket, nem csak az előjárókat hanem a nép minden tagját: „A munka sok, és nagy területen folyik, és mi a várfalon elszéledve, messze vagyunk egymástól. Ezért bárhol vagytok, ha a kürt hangját halljátok, gyűljetek ide hozzánk.”

Ahogy megjártam a falut, és ahogy körülnézek most a templomban, úgy látom, sokan hallottuk meg a kürt szavát, és hála Istennek sokan gyűltünk össze. Mert bizony tökéletesen ránk illik, amit a próféta mond. Sok a munka, nagy területen folyik, és mi szétszéledtünk a várfalakon. Végvári vitézekként küzdünk szerte Erdélyben és a nagyvilágban azért, hogy jobb legyen a sorsunk, építjük a várfalakat, hogy megvédjük azt a keveset, ami még megmaradt. A Jeruzsálem várfalain dolgozó zsidók oldalukon karddal építettek, és farkasszemet néztek az ellenséggel. Testvéreim, a minket körülvevő ellenség veszedelmesebb az egykor Jeruzsálemet fenyegető hadánál, mert a mi legnagyobb ellenségeink: a lemondás, értékeink feladása, és az egymás ellen acsarkodás. Nem csak kívülről, hanem belülről is fenyeget az ellenség, s ha mi magunk örüljük fel közösségeinket, könnyű dolga lesz az ostromló hadnak. Nehémiásaink mintha elfelejtettek volna mindannyiunkhoz szólni, és mintha csak egy csoporthoz szólnának, pedig a próféta egyformán szólt előkelőhöz és szegényhez, mindenkit megszólított. Nehémiásaink, miniszteri rangra emelkedett politikusaink mintha elfelejtettek volna mindannyiunkhoz szólni! Pártoskodással, egymás bemocskolásával, önön érdekünknek a közösség érdeke fölé helyezésével nem építünk, hanem leromboljuk azt is, amiért még irigyelnek bennünket. A kürtöt meg fújták és a végvárak falairól mind összegyűltünk, hogy az együvé tartozás és a közös hit kardját derekunkra csatoljuk, hogy a viszontlátás öröme új erőt, új hitet és lelkesedést adjon munkánk folytatásához. Mert dolgozni kell a falakon, be kell tömni közösségeink várfalán azokat a réseket, melyeket az oszd meg és uralkodj elve rombolt, a türelem, a másként gondolkodás tégláit, a másként is lehet elvét kell erősségül közösségeinkbe építeni. Szembe kell nézni azzal, hogy a 21. század babiloni vitézei mindent a saját képükre és hasonlatosságára akarnak vonni. Ahol csak az anyagi javak számítanak, ott a hadvezérek egymás után építik fel különbnél különbné üzletláncukat és erőszakkal is ránk tukmálják portékájukat. A mindent pénzben mérő konzumtársadalom hadvezérei, ha nem vigyázunk, szétrombolják és zúzzák keresztény unitárius, a köz javát munkáló értékrendünket. Ebben a küzdelemben kell helytállnunk és összefognunk, ebben a harcban kell megmutatnunk, hogy van értékebb és drágább pénznél, ez pedig az egymással való törődés, közösségi értékeink megmentése és továbbadása. Ez az építés, amit a végváron végezzünk, mindegy, hogy Karácsonyfalván, Szentgyörgyön, Csíkban, Vásár-

helyt, Udvarhelyen, Brassóban vagy Kolozsváron. Végváraink falain szétszóródva úgy végezzük munkánkat, hogy amikor a kürt szól, egybe tudjunk gyűlni, ha kell, ünnepelni, örvideni, ha kell, sírni és gyászolni. Csak annak a közösségnek lesz jövője, aki Nehémiásokat állít a várfalakra, hogy egymásra figyelve, közösen építhessük megmaradásunk és jövendőnk várfalát. Ehhez az építéshez adjon a Jóisten mindannyiunknak erőt, ehhez küldjön munkásokat, jóakarató, a közjavát munkáló előljárókat. Ámen

Könyvszemle

Leonard Smith: *The Unitarians. A Short History*, Blakstone Editions, 2008, 208 oldal

A Unitarian College Manchester (UCM) nyugalmazott principálisának, az erdélyi peregrinusok által jól ismert Leonard Smith könyvének második kiadása jelent meg 2008-ban az Amerikai Egyesült Államokban működő, az unitárius (liberális) egyháztörténeti munkák közzétételét felvállaló Blakstone kiadónál. A szerző az UCM diákjainak tartott előadásait rendezte sajtó alá, és négy jól strukturált, mintegy 50–50 oldalas részben ismerteti az unitarizmus történetét a 16. századtól napjainkig. A különféle teológiai fogalmakat magyarázó glosszárrium a világi olvasóknak nyújt segítséget, a bibliográfia és névmutató pedig a keresést könnyíti meg.

A 208 oldalra terjedő kötet az unitárius egyháztörténet-írásban Earl Morse Wilbur által meghonosított és általánosan elfogadott ideológia mentén halad.

Az első rész (1–8. fejj.) visszafogott tárgyilagossággal ismerteti az európai antitrinitarizmus történetét, külön-külön fejezetet szentelvén Servétnek és Sebastian Castelliónak. Az unitarizmus előfutárainak felvonultatása után a lengyel testvérek történetébe nyerünk bepillantást, Socinus Faustus munkássága kap csak külön fejezetet. Dicséretre méltó a fegyelmezettség és arányérzék, a szerző gondosan ügyelt arra, hogy az unitarizmus kialakulásának folyamatában a jelentős személyiségek egyenlő teret kapjanak, így sikerült elkerülni azt, hogy könyvében egyetlen személyt vagy célcsoportot heroizáljon, másokat pedig mellőzzön. Az első rész három utolsó fejezete a magyar unitarizmus történetét tárgyalja. Az erdélyi unitarizmusról valamicskét is tudó angol olvasónak aligha lehet ennél mértéktartóbb és tárgyilagosabb ismertetőt összeállítani. A szerző megpróbált mindent elolvasni, ami angol nyelven az utóbbi évtizedekben, e tárgykörben megjelent, és józan kritikával vállalta a huszadik század eseményeinek egyáltalán nem könnyű bemutatását. A Gellérd Imre angol nyelven megjelent *Négy száz év prédikációirodalma*, illetve Gellérd Judit *A Liberté rabja* megállapításai többször visszaköszönnek az olvasónak. Hasonlóképpen örömmel nyugtázhatjuk, hogy a Kedei Mózes által összeállított és angol nyelvre fordított vallomásokból is több